

Država

Arapska opomena Hrvatskoj

Na Vladi je da odluči hoće li živjeti u strahu od prosvjeda građana ili će napokon ozbiljno krenuti u reforme

Piše Katarina Ott
ravnateljica Instituta za javne financije

Zbivanja u arapskom svijetu u kojemu demonstranti pokušavaju rušiti autokratske, nedemokratske režime koji već godinama, pa i desetljećima, odgađaju neophodne reforme, navode na razmišljanje. I u hrvatskim se medijima, pri kritiziranju Vladinog oklijevanja u provođenju reformi, već kalkula s mogućnošću egipatskih i tuniskih scenarija.

Razlike između Hrvatske i arapskih zemalja su, naravno, velike, ali postoje i brojne sličnosti: nefunkcioniranje demokratskih institucija, optužbe za ekstremnu korumpiranost čak i najviših političara, visoka nezaposlenost, posebice mladih, te neprovođenje neophodnih reformi.

Boji li se Vlada ulice

Postoji li i u Hrvatskoj strah od ulice: generalnog štrajka, demonstracija, nasilja? Boji li se Vlada da će masa nezaposlenih izaći na ulice, poduzme li neophodne mjere koje bi njihov položaj - kratkoročno - mogle još i pogoršati?

Jednoznačnih odgovora nema.

Kao što je objašnjeno u prethodnom broju *Banke*, istraživanje na uzorku zemalja OECD-a, dakle devetnaest najrazvijenijih i najbogatijih država svijeta u razdoblju 1975.-2008., pokazuje da se koliko-toliko solidne vlade, koje nisu baš na rubu gubitka vlasti, mogu slobodno upustiti čak i u vrlo agresivnu fiskalnu prilagodbu i preživjeti iduće izbore.¹

Situacija je nešto drukčija ako se pogledaju rezultati istraživanja veze fiskalnih politika i građanskih nemira u jedanaest južnoameričkih država u razdoblju 1937.-1995.²

Autor istraživanja polazi od teze da fiskalne konsoli-

dacije često dovode do nasilja protiv vlade. Povijest obiluje takvim primjerima: od pada Weimarske Republike početkom 1930-ih, kad su zbog povećanja konkurentnosti smanjeni javni rashodi (uključujući plaće u javnom sektoru) i povišeni porezi, do žestokih demonstracija u Grčkoj 2010. kad su zbog prijetnje bankrota države srezane plaće u javnom sektoru, snižene mirovine, povišeni porezi na dodanu vrijednost, luksuz i dobit.

Državni rashodi i prosvjedi

Povijest južnoameričkih država pokazuje jasnu vezu između oštih vladinih mjera i nesigurnosti. Iako su odgovori društva na smanjenje javne potrošnje uglavnom bili slični u autokratskim i demokratskim režimima, te su mjere rjeđe izazivale nemire u zemljama u kojima su duže postojale stabilne institucije.

Iako se veliki broj štrajkova, ubojstava, pobuna i demonstracija ne može objasniti smanjenjem javne potrošnje, svi pokazatelji nemira, osim generalnih štrajkova, značajno su povezani s državnim rashodima. Istraživanje pokazuje da je posebice značajan bio utjecaj smanjenja proračunskih rashoda u doba inflacije, dok u normalnim vremenima bez rapidnog rasta cijena postoji tek blaga povezanost fiskalne konsolidacije i anarhije.

Autor objašnjava zašto su vlade često nesklone rezati rashode. Dok je, čak i u uzorku južnoameričkih država, vrlo mala vjerojatnost da će blaže fiskalne prilagodbe izazvati nemire, postoji vjerojatnost da će stroge mjere izazvati nezadovoljstvo i prosvjede protiv vlade. Rezultati tog istraživanja mogu objasniti i zašto se javni dug toliko razlikuje diljem svijeta, čak i među državama s relativno sličnim razinama ekonomske razvijenosti.

Što zaključiti?

Je li Hrvatska dovoljno slična zemljama OECD-a i je li hrvatska Vlada koliko-toliko solidna, odnosno nije li već ionako na rubu gubitka vlasti pa bi mogla imati petlje i ozbiljno krenuti u reforme?

Ili se Vlada boji da je sličnija nekadašnjim južnoameričkim režimima pa bi stvarnim provođenjem reformi mogla izazvati nemire i biti svrgnuta s vlasti i bez demokratskih izbora? Ili se boji da bi slični problemi poput onih u arapskim zemljama mogli izvesti nezaposlene i nezadovoljne na ulice? Ili djeluje stihijski, od slučaja do slučaja, pa kako bude - bude.

S čime god da Vlada kalkulira, ako ne počne što brže i što odlučnije stvarno provoditi svoj Program gospodar-

¹ Alesina, Carloni and Lecce: *The Electoral Consequences of Large Fiscal Adjustments*

<http://www.economics.harvard.edu/faculty/alesina/files/Electoral%2BConseq%2Bof%2BLge%2BFiscal%2BAadjust.pdf>

² Hans-Joachim Voth: *Tightening Tensions: Fiscal Policy and Civil Unrest in Eleven South American Countries, 1937-1995* http://www.bcentral.cl/eng/conferences-seminars/annual-conferences/2010/Voth_paper.pdf

skog oporavka, netko će to kad-tad morati učiniti, ali uz znatno višu cijenu za hrvatske građane.

Otvoreno prema građanima

Bez obzira na opravdane strahove Vlade zbog velikog broja nezaposlenih, dokaza o nevjerojatnim razmjerima korumpiranosti političara koji su već po zatvorima i u zemlji (i u inozemstvu), pa i sumnji u korumpiranost onih koji su još uvijek na vlasti, nijedna se vlada ne bi trebala bojati građana.

Dapače, Vlada bi, umjesto da zavarava i sebe i građane, trebala otvoreno i iskreno nastupiti prema građanima, upoznati ih s problemima, priznati vlastite propuste i slabosti te otvoreno izložiti planove i akcije kao što je to nedavno učinio američki predsjednik. Takva bi se vlada mogla nadati podršci građana u odlučnom provođenju reformi i ne bi se trebala bojati da će izaći na ulice.

Adam Smith je prije više od dvjesto godina napisao: "Bogatstvo je u onome što stvorite, ne u onome što ima-

te; napravite ono što drugi žele i moći ćete si kupiti sve zlato i srebro koje trebate. Zlato i srebro su samo potrepštine, poput namještaja u kuhinji. Jedini izvor bogatstva je u povećanju produktivnosti. Bogatstvo naroda potječe samo od rada njegovih ljudi i tehnologije koju posjeduju. Radite više i imat ćete više."

A da bismo radili više morali bismo smanjiti prosječne plaće koje ne odražavaju produktivnost rada zaposlenih, liberalizirati tržište rada, fleksibilizirati radno zakonodavstvo, smanjiti i skratiti sve birokratske procedure vezane uz poslovanje, smanjivati ulogu države u gospodarstvu, javni sektor i razinu javne potrošnje, reformirati obrazovni, mirovinski i sustav socijalne skrbi.

Nažalost, sve su to dugoročne reforme i nema čarobnog štapića kojim bi se to kratkoročno i bezbolno moglo riješiti.

Na Vladi je da odluči hoće li strahovati od građana i počiniti grijeh nečinjenja ili se posuti pepelom i početi konačno nešto činiti. ■